

Çeviri/Translation

Ben-Anlatıları: Son Söz mü?

Ego-Documents: The Last Word?¹

KASPAR VON GREYERZ

Basel Üniversitesi, Tarih Bölümü, Prof. (Emekli)
University of Basel, Department of History, Prof. (Emeritus)

Çeviri-Translated by: ESRA ÇON YILMAZ

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Doktora Adayı
Istanbul Medeniyet University, Faculty of Letters, Department of History, PhD Candidate

(esracon@hotmail.com), ORCID: 0000-0002-5106-3875

Geliş Tarihi/Date of Arrival: 25.03.2024
Kabul Tarihi/Date of Acceptance: 04.06.2024

Von Greyerz, Kaspar. "Ben-Anlatıları: Son Söz mü?" çev. Esra Çon Yılmaz, *Ceride* 2, no. 1
(Haziran/June 2024): sayfa/pp x-y
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12634280>

Özet

Bu makale 'egodocuments' kavramını tarihyazımı perspektifinden incelemektedir. Kavramın 1950'lerde Hollandalı tarihçi Jacob Presser'in çalışmalarındaki kökenlerini, 1970'lerden itibaren Rudolf Dekker ve grubunun çalışmalarındaki canlanmasını ve 1990'ların başında Winfried Schulze tarafından önemli ölçüde genişletilmesini ele almaktadır. Makale, kavramın Presser'in yaptığı gibi yirminci yüzyıl tarihinde kullanımı ile erken modern tarih bağlamında kullanımı arasındaki belirgin farkların ayırıcılığına önemini savunmaktadır.

1 Kaspar von Greyerz, "Ego-Documents: The Last Word?" *German History* 28, no. 3, 273-282. © Yazar 2010. Oxford University Press tarafından German History Society adına yayımlanmıştır. Tüm hakları saklıdır. doi:10.1093/gerhis/ghq064

Anahtar Kelimeler

Otobiyografi, erken modern dönem, ben-anlatıları, Jacob Presser, Rudolf Dekker, Winfried Schulze

University of Basel
kaspar.vongreyerz@unibas.ch

Ben - Anlatıları: Son Söz mü?

Britanya ve özellikle İngiltere, erken modern günlükler, otobiyografiler ve aile tarihleri bakımından gurur verici bir koleksiyona sahiptir.. 17. Yüzyıl söz konusu olduğunda herhangi bir Avrupa ülkesi, en azından yazarın bilgisi dahilinde hem nitelik hem de nicelik bakımından bu koleksiyonla kıyaslanabilecek bir zenginlik iddiasında olamaz. Bununla birlikte, Kıta Avrupası tarihçileri² arasında hızla artan bu ilgi, Britanya'da henüz rağbet görmedi. Kıta Avrupa'sındaki ilginin artışı, 1990'ların başında Rudolf Dekker liderliğindeki Hollandalı bir grup tarafından, alandaki bir tür *avangard* olarak başlatıldı. 1988'de Dekker, alanın 1986/87'ye kadarki gelişimine ilişkin faydalı bir özet yayınlamıştı.³ Hollandalı araştırmacılar çalışmalarına Hollanda'daki otobiyografik yazıların envanterleri üzerinde yoğunlaşarak başladılar.⁴ Bu da sırayla monografi çalışmaları ve metin basımlarını doğurdu.⁵

2 Bu durum ilk kez 1998 yılında düzenlenen bir sempozyuma dayanan şu konferans kitabında belgelenmiştir: K. von Greyerz, H. Medick ve P. Veit, Von der dargestellten Person zum erinnerten Ich: Europäische Selbstzeugnisse als historische Quellen (1500-1850) (Selbstzeugnisse der Neuzeit, 9, Köln, Weimar ve Viyana, 2001).

F. Brändle, K. von Greyerz, L. Heiligensetzer, S. Leutert ve G. Piller, 'Texte zwischen Erfahrung und Diskurs. Probleme der Selbstzeugnisforschung', a.g.e., s. 3-31, 1990'ların sonunda tartışmanın durumunu belgelemektedir. Bu alanda ikinci bir uluslararası konferans 2000 yılında Amsterdam'da düzenlenmiştir: bkz. R. Dekker (ed.), Egodocuments and History: Autobiographical Writing in its Context since the Middle Ages (Hilversum, 2002); von Greyerz (ed.), Selbstzeugnisse in der Frühen Neuzeit. Individualisierungsweisen in interdisziplinärer Perspektive (Schriften des Historischen Kollegs, Kolloquien, 68, Münih, 2007), 2004 yılında Münih'te düzenlenen küçük bir uluslararası çalıştay belgelemektedir.

3 R. Dekker, 'Egodocumenten. Een literatuuroverzicht', *Tijdschrift voor geschiedenis*, 101 (1988), s. 161-89.

4 Bu konu şurada tartışılmıştır: R. Dekker, 'Egodocuments in the Netherlands from the Sixteenth to the Nineteenth Century', E. Griffey (ed.), *Envisioning Self and Status: Self Representation in the Low Countries, 1400-1700* (Crossways, 5, Hull, 1999), s. 255-84.

5 R. Dekker, *Childhood, Memory and Autobiography in Holland: From the Golden Age to Romanticism*

On yıl içinde şu anki müellifin yönetimindeki İsviçreli bir araştırma grubu onları takip etti.⁶ Hollanda örneğini takiple, Basel Üniversitesi'nde çalışan İsviçre ekibi de araştırmasını dijitalleştirdikleri yeni bibliyografik araçlar üzerinde kurdu.⁷ Erken modern dönemin Hollanda ve Almanca konuşulan İsviçresi için bugün var olan kapsamlı envanterler, henüz Avusturya ve Almanya için görülmemiştir. Almanya'nın coğrafi olarak büyüklüğü ve aynı zamanda arşiv ve kütüphane varlıklarının sayısı hesaba katıldığında bu eksiklik çok da şaşırtıcı değil. Bugüne kadar Avusturya örneği için Harald Tersch tarafından 1400-1650 yıllarını kapsayan seçici bir anket yapılmış,⁸ Almanya örneği için ise Benigna von Krusenstjern 30 Yıl Savaşları döneminde yayınlanmış metinlerin faydalı bir icmalini yapmıştır.⁹ Alman uzmanların sayısı aslında hızla artmaktadır.¹⁰ Bir süredir Fransız *livres de raison*'u üzerinde

(Londra, 2000); A. Baggerman ve R. Dekker, *Child of the Enlightenment: Revolutionary Europe Reflected in a Boyhood Diary* (Leiden, 2009).

- 6 S. Leutert ve G. Piller, 'Deutschschweizerische Selbstzeugnisse (1500-1800) als Quellen der Mentalitätsgeschichte: Ein Forschungsbericht', *Schweizerische Zeitschrift für Geschichte*, 49 (1999), s. 197-221; von Greyerz, 'Deutschschweizerische Selbstzeugnisse (1500-1800) als Quellen der Mentalitätsgeschichte. Bericht über ein Forschungsprojekt', in K. Arnold, S. Schmolinsky and U.M. Zahnd (eds), *Das dargestellte Ich. Studien zu Selbstzeugnissen des späteren Mittelalters und der frühen Neuzeit* (Selbstzeugnisse des Mittelalters und der beginnenden Neuzeit, 1, Bochum, 1999), s. 147-63; von Greyerz, 'Was it Enjoyable? Attitudes towards Pleasure of English and German Early Modern Autobiographers', *Greyerz, Medick ve Veit, Europäische Selbstzeugnisse içinde*, s. 183-98; von Greyerz, 'Erfahrung und Konstruktion. Selbstrepräsentation in autobiographischen Texten des 16. und 17. Jahrhunderts', in S. Burghartz, M. Christadler and D. Nolde (eds), *Berichten, Erzählen, Beherrschen. Wahrnehmung und Repräsentation in der frühen Kolonialgeschichte Europas* (Zeitsprünge, 7, Heft 2/3, Frankfurt/Main, 2003), s. 220-39. Danièle Tosato-Rigo tarafından desteklenen erken modern dönem kendi kendine yazma üzerine ikinci bir İsviçre araştırma merkezi Lozan Üniversitesi'nde şekilleniyor.
- 7 Bu grubun çalışmaları, İsviçre Alman erken modern Selbstzeugnisse veri bankası tarafından belgelenmektedir: <http://selbstzeugnisse.histsem.unibas.ch/>.
- 8 H. Tersch, *Österreichische Selbstzeugnisse des Spätmittelalters und der frühen Neuzeit* (1400-1650) (Viyana, 1998).
- 9 B. von Krusenstjern, *Selbstzeugnisse der Zeit des Dreissigjährigen Krieges: Beschreibendes Verzeichnis* (Selbstzeugnisse der Neuzeit, 6, Berlin, 1997).
- 10 A. Völker-Rasor, *Bilderpaare-Paarbilder. Die Ehe in Autobiographien des 16. Jahrhunderts* (Rombach Wissenschaft, Reihe Historiae 2, Freiburg i.Br., 1993); Arnold, Schmolinsky ve Zahnd, *Das dargestellte Ich*; O. Ulbricht, 'Ich-Erfahrung. Individualität in Autobiographien', in R. van Dülmen (ed.), *Entdeckung des Ich. Die Geschichte der Individualisierung vom Mittelalter bis zur Gegenwart* (Köln, Weimar ve Viyana 2001), s. 109-44; G. Jancke, *Autobiographie als soziale Praxis. Beziehungskonzepte in Selbstzeugnissen des 15. und 16. Jahrhunderts im deutschsprachigen Raum* (Selbstzeugnisse der Neuzeit, 10, Köln, Weimar ve Viyana, 2002); E. Kormann, *Ich, Welt und Gott. Autobiographik im 17. Jahrhundert* (Selbstzeugnisse der Neuzeit, 13, Köln, Weimar ve Viyana, 2004); D. Hacke (ed.), *Frauen in der Stadt. Selbstzeugnisse des 16.-18. Jahrhunderts* (Stadt in der Geschichte, 29, Ostfildern, 2004); G. Jancke ve C. Ulbrich (eds), *Vom Individuum zur Person. Neue Konzepte im Spannungsfeld von Autobiographietheorie und Selbstzeugnisforschung* (Querelles. Jahrbuch für Frauen und Geschlechterforschung, 10, Göttingen, 2005). Ayrıca, ilk olarak Akademie Verlag, Berlin ve şimdi Böhlau Verlag, Köln tarafından yayınlanan 'Selbstzeugnisse der Neuzeit' serisine bakınız.

çalışan Fransız tarihçiler, araştırmalarını diğer Avrupa ülkelerindeki meslektaşlarınıninkiele ilişkilendirme sürecinde olup,¹¹ İspanya¹² ve İtalya'da¹³ da öncü bireysel çalışmalar yapılmaktadır. Genel itibariyle bu faaliyetler Britanya'da henüz yaygınlaşmamıştır. Acaba erken modern dönem Britanya'da bu tür metinlerin nispeten çokça yaygınlaşması bu metinlerin Almanca konuşulan bölgelerdeki kadar sıra dışı ve dolayısıyla da ilginç olmasının önüne geçmiş olabilir mi? Ya da Almanya'da bu tür araştırmalara artan ilgiyi basitçe bu tarihsel özneyi kolektif oluşumlar lehine bilinçli olarak ihmal eden *Strukturgeschichte*'nin önceki üstünlüğüne karşı güçlü bir tepki olarak açıklayabilir miyiz? Bu tür bir tarihsel yaklaşım karşılaştırmalı olarak hiçbir zaman gündemi domine etmediğinden İngiliz biliminde böyle bir tepkiye gerek olmayacaktı. Belki de burada incelediğimiz metin türlerine görece ilgisizliğin nedeni budur.

Eğer bu ikinci açıklama uygunsa, o halde Hollanda araştırması hakkında ne söyleyebiliriz? 1990'larda ve aslında Almanya'ya olan ilgideki artışın hız ve ivme kazanmasından önce, erken modern ve 19. yüzyıl günlükleri, otobiyografileri ve aile tarihleri üzerine Hollanda'daki araştırmalar neredeyse tek başına Rudolf Dekker ve yakın bir grup arkadaşı tarafından canlandırılmıştır. Onların yaklaşımları fazlasıyla faydacıydı. Hollandalı tarihçiler bu alanda Almanların tercih ettiği türden kapsamlı metodoloji tartışmalarına girmiyorlar. Bunun güçlü ve zayıf yönleri var. Gücü, bibliyografik ve monografik çalışmaların fazlaca çoğalmasında yatmaktadır. Temel zayıflık ise ben-anlatıları kavramı gibi, süregelen kategorilerin yeterliliği tartışmasına ilginin eksikliğidir. Ne yazık ki, bu artık kabul edilmiş ve yaygın olarak kullanılan bir terimdir ve bu da uluslararası *bilimsel* alışverişi ve tartışmayı kolaylaştırıyor gibi görünmektedir. 2006 yılında 'Les écrits du for privé en Europe (moyen âge, époque moderne, époque contemporaine)' odaklı bir konferansı da yürüten François-Joseph Ruggiu and Jean-Pierre Bardet'in

11 J-P. Bardet ve F-J. Ruggiu (eds), *Au plus près du secret des cœurs? Nouvelles lectures historiques des écrits du for privé en Europe du XVIe au XVIIIe siècle* (Paris, 2005); S. Mouysset, *Papiers de famille. Introduction à l'étude des livres de raison* (France, XVe-XIXe siècle) (Rennes, 2007).

12 Örneğin, J.S. Amelang, *The Flight of Icarus. Artisan Autobiography in Early Modern Europe* (Stanford, 1998); Amelang, 'Spanish Autobiography in the Early Modern Era', Schulze (ed.), *Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte* (Selbstzeugnisse der Neuzeit, 2, Berlin, 1996).

13 Örneğin, C. Cazale Bérard ve C. Klapisch-Zuber, 'Mémoire de soi et des autres dans les livres de famille italiens', *Annales*, 59 (2004), s. 805-26; G. Ciapelli ve P.L. Rubin (eds), *Art, Memory, and Family in Renaissance Florence* (Cambridge, 2000); R. Mordenti, 'Les livres de famille en Italie', *Annales*, 59 (2004), s. 785-804.

başı çektiği bir grup Fransız tarihçi şimdi ben-anlatıları kavramını Avrupa'lı bir ağ oluşturabilmek amacıyla kullanmaya başladılar.¹⁴

Bu makale, ben-anlatıları kavramının, yirminci yüzyıldan önceki yüzyıllara ait otobiyografik metinleri ele alırken kullanılan talihsiz bir terim olduğunu iddia edecektir. Makale üç parçaya bölünmüştür. Birinci bölüm 1980'lerden Berlin'de yapılan son çalışmalara kadar yukarıda bahsedilen Alman ve İsviçre araştırmalarındaki tartışmayı çok kısaca incelemektedir. İkinci bölüm 1950'lerin sonunda Jacob Presser'den, 1992'de ve 1996'da neredeyse aynı iki sürüm olarak yayınlanan Winfried Schulze'nin alana katkısına gelene kadar ben-anlatıları kavramının izlediği yolu keşfetmektedir. Üçüncü bölüm ise bazı sonuçları formüle etmeye çalışmaktadır.

I

1980'lerin sonlarından itibaren, geleneksel türdeki sosyal tarihten kültürel tarihe geçişin, günlükler, otobiyografiler, aile tarihleri, seyahat notları ve mektuplarla ilgili tüm araştırma alanına muazzam bir fayda sağladığına şüphe yoktur. Söylem analizinin etkisi, tıpkı cinsiyet kuramı ve bu kuramının kadın tarihinin cinsiyet tarihine dönüşmesindeki etkisinde olduğu gibi oldukça önemliydi. Hiçbir şey olmasa bile, bu değişiklikler çoğu tarihçinin 1980'ler boyunca otobiyografilere, günlüklere ve aile tarihlerine tarihsel kaynaklar olarak yaklaştığı metodolojik nahifliği veya daha doğrusu düşüncesizliği yok etti. Bu kaynak materyalin büyük ölçüde kurgulanmış olduğu ve sonuç olarak, incelenen yazarın eylemleri bir yana, günlük ilgi ve düşüncelerine çok az doğrudan erişim sunduğuna ilişkin güçlü bir şekilde ve tekrar tekrar uyarıldık. Foucaultcular ve dilbilimciler ayrıca *Selbstzeugnisse*'in bireysel bilincin ifadesine şekil veren belirli bir dil ve terminolojinin ne ölçüde paylaşıldığını ve bu ifade biçimlerinin özünde kolektif olduğunu hatırlattı. Bu tür kuramsal yaklaşımlar, uç varyasyonlarında ister edebiyat ister tarih çalışması yoluyla olsun, tarihsel bir özneye erişim sağlama olasılığını reddettiler ve gerçekten de edebi kurgu ile tarihsel anlatı arasında niteliksel bir fark olmadığını öne sürdüler. Muhtemelen pek çok tarihçi, hatta tarihçilerin çoğu bu açık metodolojik sadeliğin yollarından birini izlemeyi seçmemiş olsa da, tüm bunların kuşkusuz verimli sonuçları oldu.

14 François-Joseph Ruggiu tarafından Mayıs 2008'de Bordeaux'da düzenlenen Avrupa Bilim Vakfı (ESF) keşif çalıştayının ana başlığı 'Avrupa Bağlamında Ego-Documents' idi.

Feminist teorisyenler tarafından biyolojik temelli cinsiyet kavramlarının diskalifiye edilmesine ve Foucaultcu söylem kavramına dayanarak Joan Scott, tarihsel bir öznenin herhangi bir deneyimini değerlendirmenin tarih-yazımsal olasılığını radikal bir şekilde göreceleştirdi. 1991 sonbaharında yayınlanan “Deneyim Kanıtı” makalesi kişisel anlatıları nasıl analiz ettiğimiz veya analiz edebileceğimiz ile doğrudan ilgiliydi.¹⁵ Michel Foucault’nun ardından, birkaç yıl sonra Philipp Sarasin, bu tür metinlerden kişisel acı ve ıstıraba yönelik rastlantısal göndermelerin iç yüzünü anlamaktan daha fazlasını türetmeye yönelik tüm girişimleri kınamıştır. Bu rastlantısal göndermelerin, otobiyografik yazının söylemi gerçekten aştığı yegâne örnekler olduğunu ve böylece de kişisel deneyime göz atmayı mümkün kıldığını iddia etti.¹⁶ Başta Jakob Tanner olmak üzere diğer İsviçreli tarihçiler de bu konuda hemfikirdi.¹⁷

Bununla birlikte, tarih biliminde söylem analizinin altın çağı artık geride kaldı. Mirası - özellikle günlükler, otobiyografiler ve benzeri metinlerle uğraşırken olası metodolojik tuzaklara dair farkındalığımızı keskinleştirme açısından - kesinlikle inkar edilemezken, kendisini bir tür tek nedenli ortodoksi olarak yapılandırma eğilimi, etkili muhalifler bulmuştur. Butler ve Scott’ın fiziksel deneyime ilişkin görüşü o zamandan beri Loys McNay, Kathleen Canning, Lyndal Roper ve pek çok başkaları tarafından sorgulanmıştır.¹⁸ Bunun neticesi olarak, toplumsal cinsiyet çalışan tarihçilerin ekseriyeti, özcülüğün o dışlayıcı reddiyeciliğinden kaçınmaya gayret ederken, pür yapısalcılık ile kaynaklarının sunduğu tecrübeye dayalı anlatı arasında bir orta yol bulma çabasıyla git gel yapmaktadır.

15 J. Scott, ‘The Evidence of Experience’, *Critical Inquiry*, 17 (1991), s. 773-97.

16 P. Sarasin, ‘Autobiographische Ver-Sprecher: Diskursanalyse und Psychoanalyse in alltagsgeschichtlicher Perspektive’, *Werkstatt Geschichte*, 7 (1994), s. 31-41; Sarasin, ‘Mapping the Body: Körpergeschichte zwischen Konstruktivismus, Politik und “Erfahrung”’, *Historische Anthropologie*, 7 (1999), s. 437-51.

17 J. Tanner, ‘Wie machen Menschen Erfahrungen? Zur Historizität und Semiotik des Körpers’, Bielefelder Graduiertenkolleg Sozialgeschichte (ed.), *Körper macht Geschichte-Geschichte macht Körper: Körper als Sozialgeschichte* (Bielefeld, 1999), s. 16-34; farklı bir bakış açısı için bkz. örneğin J. Jackson, ‘Chronic Pain and the Tension between the Body as Subject and Object’, T.J. Csordas (ed.), *Embodiment and Experience: The Existential Ground of Culture and Self* (Cambridge, 1994), s. 201-27. Ayrıca bakınız O. Ulbricht, ‘Pesterfahrung: “Das Sterben” und der Schmerz in der Frühen Neuzeit’, *Medizin, Geschichte und Gesellschaft*, 15 (1996), s. 9-35.

18 L. McNay, ‘The Foucauldian Body and the Exclusion of Experience’, *Hypatia*, 6 (1991), s. 125-39; K. Canning, ‘Feminist History after the Linguistic Turn’, *Signs*, 19 (1994), s. 368-404; L. Roper, ‘Jenseits des linguistic turn’, *Historische Anthropologie*, 9 (2001), s. 452-66. Bu tartışmanın kısa bir özeti için bakınız Piller, *Private Körper. Spuren des Leibes in Selbstzeugnissen des 18. Jahrhunderts* (Selbstzeugnisse der Neuzeit, 17, Köln, Weimar ve Viyana, 2007), s. 7-13.

Gudrun Piller, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılın başlarındaki kişisel anlatılar üzerine yaptığı araştırmada, önceki çalışmasındaki söylem analizine büyük ölçüde bağlı olarak,¹⁹ otobiyografi yazarlarının kendi söylemlerini yarattıklarını ve yaratabileceklerini öne sürdü.²⁰ Ancak bunu bireysel olarak yapmadıklarını da eklemek gerekir çünkü söylemler ancak kolektif iseler söylem olabilirler. Sonuç olarak, hem söylem yaratmada hem de yeniden üretmede kişisel anlatıların kolektif bir bağlama derinden gömülü olduklarını kabul etmeliyiz. Bu, birkaç yıl önce Natalie Zemon Davis'in Michel de Montaigne üzerine yazdığı bir makalede önerilmiş olan şeydi. Burckhardtçı bir damarda çalışan edebiyatçıların çoğu, Montaigne'i Rönesans bireyciliğinin vücut bulmuş hali olarak görüyordu. Natalie Zemon Davis, aksine, Montaigne'in *Denemeler*'inin önyargısız bir şekilde analiz edildiğinde, okuyucularına yaptığı şu ünlü duyuruya rağmen (tarihsel olarak erken gelişmiş) bireyciliğiyle değil, aile bağları ve yakın ilişkileriyle büyük ve derinden ilgilenen bir adam ortaya koyduğunu gösterdi: 'c'est' moy que je peins.'²¹

Natalie Zemon Davis'in makalesi, birçok yönden Gabriele Jancke'nin söz konusu belgelere yeni bir şekilde bakması ve onları Batı bireyciliğinin yükselişine ve benliğin artan özerkliğine bir tanık olarak değil, sosyal ilişkileri belgeleyen, güçlendiren ve inşa eden metinler olarak görmesinin başlangıç noktasıydı.²² Onun gözünde, günlük, otobiyografi, aile tarihi veya mektup gibi kişisel bir anlatı yazmak sosyal bir eylemdi (ve öyledir). Metodolojik olarak bu, büyük ölçüde, Claudia Ulbrich'in başkanlık ettiği Berlin araştırma grubunun diğer disiplinleri temsil eden meslektaşlarıyla birlikte izlediği yöndür.²³ Berlin grubunun yönelimi, ben ve benliğin tarihsel temsillerine olan ilgiden, kişinin tarihsel kavrayışlarına ve bu kavrayışların kültürlerarası farklılıklarına ve anlamlarına olan ilgiye doğru bir kaymayı içermektedir.²⁴ Bu durum, bir dereceye kadar, diyakronik yaklaşımdan senkronik yaklaşıma doğru bir kaymayı da beraberinde getirmiştir.

19 G. Piller, 'Krankheit schreiben: Körper und Spürache im Selbstzeugnis von Margarethe E. Milow-Hudtwalker (1748-1794)', *Historische Anthropologie*, 7 (1999), s. 212-35.

20 Piller, *Private Körper*, s. 19.

21 'Tasvir ettiğim kendimim': bakınız N.Z. Davis, 'Boundaries and the Sense of Self in Sixteenth-Century France', T.C. Heller, M. Sosna ve D.E. Wellberry (eds), *Reconstructing Individualism: Autonomy, Individuality, and the Self in Western Thought* (Stanford, 1986), s. 53-63.

22 Bkz: Jancke, *Autobiographie als Soziale Praxis*.

23 Cf. Jancke ve Ulbrich, *Vom Individuum zur Person*.

24 Bkz. örneğin, A. Bähr, P. Burschel ve G. Jancke (eds), *Räume des Selbst. Selbstzeugnisforschung transkulturell (Selbstzeugnisse der Neuzeit, 19, Köln, Weimar ve Viyana, 2007)*.

II

Odak noktaları ve ilgi alanları göz önüne alındığında, Berlin grubunun çoğu üyesi, ben-anlatıları üzerine araştırma bayrağı altında yelken açmaya ilgi göstermemiştir. Bununla birlikte, Basel merkezli grup gibi, yurtiçi ve yurtdışındaki diğer kişiler tarafından ben-anlatıları konusunda uzman olarak tanınmaktadırlar.²⁵

Ben-anlatıları kavramı aslında nereden gelmektedir? Bu terim ilk olarak Hollandalı tarihçi Jacob (veya Jaques)²⁶ Presser (1899-1970) tarafından 1958'de kullanılmıştır. Yeni kategorisinin 'kullanıcının metinde sürekli olarak yazan, açıklayan bir "ben" ya da bazen bir "o" (Caesar, Henry Adams) ile karşılaştığı tarihsel kaynakları' içermesini amaçlamıştır.²⁷ Birkaç yıl sonra yazdığı 'Clio anahtar deliğinden bakıyor' başlıklı bir makalede ben-anlatıları kavramını 'bir egonun bilerek ya da bilmeyerek kendini ifşa ettiği ya da gizlediği belgeler' olarak yeniden tanımlamıştır.²⁸ Yahudi kökenli olan Presser'in Alman işgalinden kurtuluşu ancak eşinin tutuklanıp sınır dışı edildiğini öğrendikten hemen sonra saklanarak mümkün olmuştur.²⁹ Kendisi 1950'de yeni kurulan Hollanda Devlet Savaş Dokümantasyonu Enstitüsü tarafından Alman işgali sırasında Hollanda Yahudilerinin tarihini yazmakla görevlendirildi. Presser akademik hayatının bu aşamasında 'tüm dikkatini Holokost'un hem kurbanlarının hem de faillerinin kişisel anlatıları ve raporlarına verdi.'³⁰ Bu araştırma, 1965 yılında iki devasa cilt halinde Alman işgali sırasında Hollanda Yahudilerinin tarihi kitabının yayınlanmasıyla sonuçlandı: *Ondergang: De vervolging en verdelging van het Nedeland-*

25 Bu grubun çalışmaları hakkında Selbstzeugnisse veri bankasındaki yayınlanmamış kaynak materyal koleksiyonundaki bilgilere bakınız (bkz. n. 6).

26 Çocukluğu sırasında ailesi geçici olarak Belçika'da yaşarken, ilk adı Jacques olarak değiştirildi. Ancak 1926'dan itibaren çıkan yayınlarının tümü Jacob Presser adıyla yayımlandı. Bu ve bundan sonrası için J. L. Foray'in http://www.novelguide.com/a/discover/rghl_o1 adresindeki biyografik özetine bakınız. /rghl_01_00174.html (5 Ağustos 2009'da danışılmıştır). Ayrıca bakınız L. de Jong, Jacques Presser (24 Februari 1899-30 April 1970) (Medelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde, Nieuwe reeks, Pt. 33, no. 9, Amsterdam ve Londra, 1970).

27 J. Presser, "Memoires als geschiedbron" (Winkler Prins Encyclopedie, VIII, Amsterdam ve Brüksel, 1958), s. 208-10; Presser'de yeniden basılmıştır. 208-10; Presser, *Uit het werk van J. Presser* (Amsterdam, 1969), s. 277-82'de yeniden basılmıştır. Bu ve bir sonraki alıntının İngilizce çevirisi R. Dekker, 'Introduction', Dekker, *Egodocuments and History*, s. 7-20, burada s. 7'den alınmıştır.

28 Aktaran Dekker, 'Giriş', s. 7. Ayrıca bakınız R. Dekker, 'Ego-Dokumente in den Niederlanden vom 16. bis zum 18. Jahrhundert', W. Schulze (ed.), *Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte* (Selbstzeugnisse der Neuzeit, 2, Berlin, 1996), s. 33-57, burada s. 33.

29 Deborah Suzanna Appel Mart 1943'te Sobibor (Polonya) Nazi toplama kampında ölmüştür; bkz. Foray (n. 25).

30 Dekker, 'Giriş', s. 7.

*se jodendom, 1940-1945. [Çöküş: Hollanda Yahudilerinin Zulme Uğraması ve Yok Edilmesi]*³¹ Jacob Presser bu yayın için çok sayıda röportaj yaptı ve Rudolf Dekker'e göre;

farklı bir düzeyde, hem sözlü hem de yazılı ben-anlatılarını çevreleyen sorunların farkına vardı. Anlatılamayacak, hatta hatırlanmak bile istenmeyecek kadar acı verici anıları olan insanlarla olduğu kadar, bilinçsizce ama daha çok bilinçli olarak anılarını değiştiren ve yeniden yazan insanlarla da karşılaştı.³²

1940'ların sonlarından itibaren bu meşguliyetin Presser'in ben-anlatıları kavramını tercih etmesiyle bir ilgisi var gibi görünüyor. On yedinci yüzyıla ait kişisel belgelerin karmakarışık yığınıyla karşı karşıya kalsaydı da aynı kategoriyi seçer miydi? Çoğu zaman, bu tür belgeleri doğrudan yazarla bağlantılı bir bağlama oturtmamızı sağlayacak ek kanıtlardan yoksunuz - örneğin, belirli kişisel anıların diğer kaynaklarla ne ölçüde uyummadığını belirlememizi sağlayacak türden ikinci derece kanıtlar. Başka bir deyişle ben-anlatıları kategorisi, bol miktarda belgelenmiş yakın tarihle bağlantılı olarak kısmen kabul edilebilir; buradaki bu bolluk, tarihi bir kişiye, erken modern döneme ait mevcut kaynakların izin verdiği kadar çok daha fazla yaklaşmamızı sağlar.

1980'lerden bu yana ve özellikle 1990'larda Rudolf Dekker ve grubu, 1500-1814 yılları arasındaki Hollanda kişisel belgeleri üzerine yaptıkları araştırmalarda ben-anlatıları kategorisini yeniden canlandırdılar. Bu kategori artık otobiyografileri, anıları, 'kişisel nitelikteki günlükleri ve seyahat günlüklerini de' kapsamaktaydı. Pratik nedenlerden dolayı grup mektupları araştırmanın dışında tutmuştur ancak sadece belli bir zaman dilimi ile sınırlandırılması ve örneğin aile kavgası gibi belirli bir olaya odaklı olması halinde kişisel notları da dâhil etmiştir.³³ Farklı türlerden oluşan bu heterojen koleksiyonda en şaşırtıcı unsur ise seyahat günlüklerinin dahil edilmesidir. On altıncı yüzyılın sonlarından itibaren seyahat günlükleri -bazı istisnalar dikkate alınmakla birlikte- giderek artan bir şekilde diğer günlük ve kılavuzlardan alınan pasajların kes-yapıştır kombinasyonlarını da içermekte ve giderek ar-

31 Bkz. Foray (n. 25).

32 Dekker, 'Giriş', s. 8.

33 Dekker, 'Ego-Dokumente in den Niederlanden', s. 34.

tan bir ölçüde kişisel düşünce ve izlenimleri dışarıda bırakmaktadır. Hollanda'daki durum kuşkusuz farklı olabilir,³⁴ ancak Alman ve İsviçre seyahat anlatıları söz konusu olduğunda, bunların gerçekten ben-anlatıları olarak adlandırılıp adlandırılmayacağı ciddi şekilde şüpheli görünmektedir.

James S. Amelang, 1991 yılında bir konferansta sunduğu bildiriye, ben-anlatıları kategorisiyle çalışmanın bazı avantajları olduğunu kabul etmiş, ancak 'sözcüksel ve kavramsal belirsizliğine' karşı uyarıda bulunmuştur. Ben-anlatılarının 'genel, her şeyi kapsayan bir kategori olduğunu ve ağlarına hemen hemen her şeyi taktığını' ileri sürmüştür.³⁵ Özellikle 'otobiyografi, metin, anlatı, belge, izahat, anı, günlük, mektup' ve benzeri kavramların birbirinin yerine kullanılmasının yöntem açısından sorun yarattığına dikkat çekmiştir; zira 'yazarlık eyleminden herhangi bir anlam çıkarılacaksa bu kavramların anlamlarını dikkatlice ayırt etmek gerekir'.³⁶ Bununla birlikte, ben-anlatıları kategorisinin anlamsal çıkarımlarını ciddiye alacaksak, yazarlık meselesi son derece önemlidir. Amelang'ın kabul etmeye istekli olduğu avantajlar, yeni kategoriye 'otobiyografi' etiketi altındakinden daha geniş bir kaynak yelpazesini dahil edebilme ve edebiyat tarihçileri tarafından tanınmış sınırlı bir metin grubundan uzaklaşabilme olasılığından kaynaklanmaktadır. Muhtemelen bu çok ikna edici bir gerekçe değildir ve aslında Amelang bunu gönülsüzce öne sürmektedir.

Winfried Schulze 1992 yılında Bad Homburg'daki bir konferans salonunda bir sempozyum düzenledi ve bu sempozyumun bildirileri 1996 yılında yayımlandı. *Egodokumente. Annäherungen an den Menschen in der Geschichte? [Ben-Anlatıları: Tarihteki İnsana Yakınlaşmak mı?]* başlıklı cilt Schulze'nin programatik bir giriş yazısıyla açılıyor. Jacob Presser'in ben-anlatıları kavramından esinlenerek Schulze bu kavramı önemli ölçüde genişletmeyi amaçladı. Bu, aşağıdakileri kapsayan bir kategori olacaktı:

bunu ister özgür iradesiyle -örneğin kişisel bir mektupta, bir günlükte, bir rüyanın kaydında veya otobiyografik bir şekilde- isterse farklı koşullar altında yapсын, bir insanın bize kendisi hakkında bir şeyler anlattığı tüm kaynaklar.³⁷

34 Bakınız R. Dekker, 'Dutch Travel Journals from the Sixteenth to the Early Nineteenth Centuries', *Lias: Sources and Documents relating to the Early Modern History of Ideas*, 22 (1995), s. 277-99.

35 Amelang, 'Spanish Autobiography', s. 69.

36 Amelang, 'Spanish Autobiography'

37 W. Schulze, 'Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte? Vorüberlegungen für die Tagung "Ego-Dokumente"', Schulze, *Ego-Dokumente* içinde, s. 11-30, burada s. 21. Bu, cinsiyet dengesini gözetken serbest bir çeviridir. Schulze daha önce bu girişin genişletilmiş bir versiyonunu

Schulze 'farklı koşullar' derken kısıtlamaları kastediyordu, çünkü onun ben-anlatıları kavramı, daha sonra açıklamaya devam ettiği gibi, tarihsel öznelerin bize kendileri hakkında bilgi sunduğu mahkeme kayıtlarını da içeri-yordu. Daha sonra mahkeme kayıtları ile vergi değerlendirmelerini, ziyaret kayıtlarını, kişilerin tabi tutulduğu resmi sorgulamaları (Untertanenbefragungen), tanıkların görüşmelerini, bir kamu görevi adaylarına yöneltilen resmi soruları, af dilekçelerini, yemin altında verilen ifadeleri (Urgichten), tüccar kayıtlarını, hesap defterlerini, vasiyetnameleri vb. ilişkilendirdi.³⁸

Almanca konuşan akademisyenler içinde, uzman olmayan yazarlar ne zaman öz-anlatılar üzerine yapılan araştırmalara atıfta bulunmak isteseler, neredeyse hep Schulze'nin 1996 tarihli derleme kitabına atıfta bulunurlar. Bunlardan çok azı editörün giriş yazısından fazlasını okuma zahmetine katlanarak James Amelang, Gabriele Jancke, Jan Peters ve mevcut yazar gibi bu kitaba katkıda bulunan bazı yazarların kendilerini ben-anlatıları kategorisinden uzaklaştırdıklarını keşfetmiştir.

Bu alandaki pek çok tarihçi, incelenen kişisel belgelerin pek çoğunda tam olarak tanınabilir bir ben ile karşılaşmadığını çok iyi bilerek *Selbstzeugnisse* kavramına bağlı kalmaya devam etmiştir. Yine de bu tür metinlerin çoğu, benliğin en azından bireysel yönlerini tarihselleştirmeye izin verirken, bir ego'nun içsel işleyişine hiç ışık tutmazlar. Schulze'nin genişletilmiş ben-anlatıları kategorisiyle karşılaştırıldığında, *Selbstzeugnisse* kavramının ehvenişer olduğu açıktır. Schulze'nin her şeyi kapsayan kategorisinin doğasında var olan sorunları bir kenara bırakırsak, ben-anlatıları kategorisinin güvenilirliğine açıkça zarar veren şey, Sigmund Freud'un yukarıda atıfta bulunulan çalışmasıyla olan kaçınılmaz bağlantısıdır. Bu da bizi bazı farazi sonuçlara götürmektedir.

III

Burada Freud'un id, ego ve süper-ego (Es, Ich ve Über-Ich) arasındaki ayrımı üzerinde durmaya gerek yoktur, çünkü bu konu mevcut tartışmanın merkezinde yer almamaktadır. Bununla birlikte burada yapısöküme tâbi tutulan

yayınlandı: W. Schulze, 'Ego-Dokumente: Annäherung an den Menschen in der Geschichte?', B. Lundt ve H. Reimöller (eds), Von Aufbruch und Utopie. Perspektiven einer neuen Gesellschaftsgeschichte des Mittelalters. Für und mit Ferdinand Seibt aus Anlass seines 65. Geburtstages (Köln, Weimar ve Viyana, 1992), s. 417-50.

38 Schulze, 'Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte? Vorüberlegungen', s. 21.

kategori, ben-anlatıları olarak tanımlanan tarihsel kaynakların ve metinlerin bize bir “ego”ya erişim sunduğunu öne sürmektedir. Bu durum doğası gereği, çok yoğun veya çok ‘kalın’ bir şekilde bağlamsallaştırabildiğimiz bu türden yirminci yüzyıl metinleri için bir dereceye kadar geçerli olabilir. Ancak buradaki tartışma erken modern kanıtlarla sınırlıdır. Erken modern dönem öz-anlatılarda yoğun bir bağlamsallaştırmaya ulaşmak çoğunlukla mümkün değildir çünkü buna izin verecek ek kaynaklar yoktur. Bu durum, öz-anlatıların psiko-tarihsel yorumlarının bugüne kadarki başarısızlığını açıklamada oldukça yardımcı olmaktadır.

Bu araştırma iki örnekle sınırlıdır: Thomas Platter ve oğlu Doktor Felix Platter tarafından sırasıyla 1570’lerde ve 1610’larda Basel’de yazılan iki otobiyografi. Thomas Platter’ın annesinin kendisini emziremediği gerçeğine atıfta bulunmasına dayanan psiko-tarihsel yorum, sadece kısa bir otobiyografik referansa dayandığı ve hiçbir ek kanıt bu pasaja daha fazla ışık tutmadığı için göz ardı edilebilir.³⁹ Sunulan yorum özcüdür ve buna uygun olarak tarihsel değişimin toplum, aile, çocuk bakımı ve beslenme üzerindeki etkilerine yönelik bir ilgi eksikliği göze çarpmaktadır. Felix Platter’ın çocuksuzluğunun psiko-tarihsel açıklaması ise sadece biraz daha ikna edicidir. Nihayetinde de başarısız olur çünkü öncelikle Felix Platter’ın metnindeki tek bir pasaja dayanır ve Felix Platter’ın oedipus kompleksiyle nedensel bağını vurgularken, bu tür özel koşullar altında bile argümanın Felix Platter’ın karısı Magdalena Jeckelmann’ın bir çalışmasıyla desteklenmesi gerektiği gerçeğinin kabulüne çok az yer bırakır.⁴⁰ Bu, erken modern tarih bağlamında psikotarihsel bir yaklaşımın olanaklarına ilişkin genel bir şüphecilik olarak algılanmamalıdır. Bununla birlikte, erken modern öz-anlatılara psikotarih açısından yaklaşmanın zorlukları, bu belgelerin bizim için, Freud’a göre id’in cinsel ve bedensel dürtüleri ile süper ego tarafından sunulan dünya kavramları arasında sürekli arabuluculuk yapmak zorunda olan, bir benliğe erişim sağlamadığı gerçeğine işaret etmektedir.

Bu, bazen iddia edildiği gibi, söz konusu metinlerin herhangi bir şekilde kendini kandırma kavramıyla etiketleneyeceği anlamına gelmez. Bir edebiyat

39 R. Frenken, ‘Aspekte der Geschichte der Kindheit anhand historischer Autobiographien’, F. Nyssen ve L. Janus (eds), Psychogenetische Kindheit. Beiträge zur Psychohistorie der Eltern-Kind-Beziehung (Giessen, 1997), s. 309-98, özellikle s. 346-60.

40 C. Bumiller, ‘Die “Selbstanalyse” des Arztes Felix Platter (1534-1614)’, in R. Frenken and M. Rheinheimer (eds), Die Psychohistorie des Erlebens (PsychoHistorische Forschungen, 2, Kiel, 2000), s. 303-24.

yazarı böyle bir yargıyı ‘yüksek Freudyen “edinilmiş bilgelik”’ olarak eleştirmiş ve buna şöyle dikkat çekmiştir:

Kendi kendini aldatma kavramı, zihinlerimizin yaşadığımız her şeye erişebilen, her şeyi gören bir panoptikon tarayıcı ile donatıldığı inancına dayanır. ... Bu görüşe göre, her şeyi gören bu tarayıcının önüne çıkan şey kişisel çıkarlar, ‘savunmalar’ ya da her neyse odur. Ancak deneyimin kendisinin ve hafızaya depolama ve geri çağırılmasının yapıları hakkında bildiğimiz her şey bize bunun son derece yanıltıcı bir görüş olduğunu söylüyor. Algılama ve hatırlamanın kendileri inşalar ve yeniden inşalardır.⁴¹

Bu kesinlikle doğrudur. Ancak bu durum, bir yazarın anılarına bilinçli olarak belirli bir yön vermiş olması ihtimalini dışlamaz. Algılama ve hatırlamanın inşa süreçlerini içerdiğini kabul etmekle birlikte, nörobilim bizi bunların üzerinde hiçbir kontrolümüzün olmadığı süreçler olduğuna inandırmamalıdır.

Peki, biz nerede duruyoruz? Ben-anlatıları kavramına yönelik mevcut ilgi artışını durdurmak için çok geç olabilir, ancak bunun çoğu erken modern öz-anlatıların hakkını vermesi pek mümkün görünmüyor. Bu kategori evrensel olarak tanınmış gibi görünüyor ve hatta birçok uzmanın, her şeyi kapsayan bir sepetin daha dar tanımlı bir kategoriden daha iyi olduğunu varsaydığı söylenebilir. Son yıllarda bu araştırma alanındaki metodolojik tartışmaların giriftliği göz önüne alındığında, bu kadar çok tarihinin ben-anlatıları kavramını benimsemekten memnun olması belki de şaşırtıcıdır. Bu makalenin amacı daha dar bir tanım önermek değildir. Bununla birlikte, üzerinde çalıştığımız temel kavramlara verdiğimiz etiketlerle, kaynaklarımızın tarihi bir kişinin benliğine erişim sağladığını öne sürme konusunda dikkatli olmalıyız. Bu kaynakların sadece bir kısmı gerçekten de öyledir, ancak büyük çoğunluğu öyle değildir.

Belirli kaynaklarımızın ve metinlerimizin çoğu, kompozisyon açısından son derece çeşitlidir ve modern edebi tür kurallarına uymaz. Bize yaşam dünyaları ve temsilleri, bir gruba özgü habitusun yönleri hakkında içgörüler, dinin ve inanç sistemlerinin belirli yönlerine dair bakış açıları sunarlar ve on sekizinci yüzyıl metinleri bazen de bir yazarın okuma tercihleri ve hat-

41 J. Bruner, ‘The Autobiographical Process’, R. Folkenflik (ed.), *The Culture of Autobiography içinde: Constructions of Self-Representations* (Stanford, 1993), s. 38-56, burada s. 39f.

ta nadiren de olsa cinselliği hakkında bir şeyler söyler. Ve söz konusu belgelerin çoğu, belirli bir aile içinde ve ötesindeki kişisel ve sosyal bağlantılar hakkında bilgi sunmaktadır. 'Öz-anlatı' (self-narrative) veya 'kişisel anlatı' (personal narrative) kavramlarını kullanmak daha doğru olacaktır.

Sunulan otobiyografiler, günlükler ve aile kroniklerinin içinde ve arkasında kavrayabileceğimiz tarihsel özne bir ego değildir. Kesinlikle bir ben vardır ve söz konusu belgelerden bazıları kişiliğinin dış hatlarını incelememize izin verebilir. Tüm pratik tarihsel amaçlar için öz-anlatılarda baktığımız şey öncelikli olarak belirli kültürel, dilsel, maddi ve son olarak ve en önemlisi de sosyal iç içe geçmişlikleriyle kişilerdir. Nihayetinde bu metinlerin çoğu, özellikle de erken modern dönemdekiler, muhtemelen bize bireylerden çok gruplar hakkında bilgi vermektedir.